

6 ÚDAJE O RODIČÍCH A DĚTECH (zpracování dotazníku rodičům) INFORMATION ON PARENTS AND CHILDREN (evaluation of questionnaire to parents)

The filled in parental questionnaire forms were collected through children. Altogether 42,904, i.e. 72.6 %, of 59,109 addressed parents of the measured preschool and school children returned the questionnaires. The results obtained are represented in tabular form and diagrammatically (see Fig. 6.2. – 1 to 6.13. – 1).

List of tables:

Proportion of fathers and mothers by education	Tab. 6.2. – 1
Parents by education categories	Tab. 6.2. – 2
Mean age of mothers and fathers by birth of the first child	Tab. 6.3. – 1
Mean height of mothers and fathers in 2001 by education	Tab. 6.4. – 1
Hours of physical activity of mothers and fathers per week	Tab. 6.6. – 1
Number of children in the family	Tab. 6.8. – 1
Birth order	Tab. 6.9. – 1
Mean birth weight by age groups in 2001	Tab. 6.10. – 1
Mean birth weight in 1981, 1991 and 2001	Tab. 6.10. – 2
Proportion of children in birth weight categories	Tab. 6.10. – 3
Mean birth length in 1981, 1991, 2001	Tab. 6.11. – 1

6.1. Metodika zpracování

Dotazník (viz kap. 1.5.) byl rodičům předán prostřednictvím dětí a veškeré údaje v něm, včetně tělesné výšky a hmotnosti rodičů, vyplňovali rodiče sami. Z celkového počtu 59 109 vyšetřených předškolních i školních dětí odevzdalo vyplněný dotazník 42 904 rodičů, tj. 72,6 %. Výsledky získané zpracováním tohoto dotazníku jsou uvedeny především v tabulkové a grafické formě. Jedná se pouze o základní zpracování dat pomocí průměrů a směrodatných odchylek a vyjádření relativních četností.

6.2. Vzdělání rodičů

Vzdělání rodičů, zejména matky, je faktorem, který hraje ve vývoji dítěte důležitou roli. Jak již bylo uvedeno v úvodních kapitolách, vzdělání matky, případně vzdělání obou rodičů, koreluje s mnoha dalšími sociálně-ekonomickými faktory a promítá se zprostředkovaně do tělesných parametrů dětí. V tabulce 6.2. – 1 jsou uvedeny četnosti a relativní četnosti rodičů podle jejich stupně vzdělání.

Zastoupení otců a matek podle vzdělání
Proportion of fathers and mothers by education

Stupeň vzdělání Education level	Matky Mothers		Otcové Fathers	
	N	%	N	%
Základní Elementary	2 890	6,7	1 848	4,5
Vyučen(a) Apprenticeship	14 708	34,3	19 041	46,0
Středoškolské Secondary school	19 129	44,6	12 735	30,8
Vysokoškolské University graduate	6 179	14,4	7 773	18,7
Celkem Total	42 906	100,0	41 397	100,0

Pro zpracování některých údajů o dětech bylo vzdělání rodičů sloučeno do 3 kategorií, viz kapitola 1.4. Zastoupení rodičů v těchto sloučených kategoriích je uvedeno v tabulce 6.2. – 2.

Tab. 6.2. – 2

Zastoupení rodičů podle kategorií vzdělání
Parents by education categories

Kategorie vzdělání Education category	N	%
Oba nižší Both lower	13 389	31,4
Jeden nižší, druhý vyšší One lower, other higher	12 455	29,2
Oba vyšší Both higher	16 836	39,4

Zastoupení rodičů podle úrovně jejich vzdělání v jednotlivých kategoriích velikosti obce je uvedeno v grafu 6.2. – 1. Z grafu je zřejmý zvyšující se podíl rodičů s vyšší úrovní vzdělání se zvyšujícím se počtem obyvatel v místě bydliště.

6.3. Věk rodičů při narození prvního dítěte

Prvorozených dětí je v souboru téměř 50 %. Z tabulky 6.3. – 1 jasně vyplývá, že se v posledních letech zvyšuje průměrný věk rodičů při narození prvního dítěte. U dětí, jejichž věk byl v době výzkumu 0 – 1,99 roku, byl průměrný věk matky při jejich narození 24,83 roku, otců 28,23 roku. U patnáctiletých a starších byl věk matky při jejich narození průměrně 22,63 roku, otců 25,53 roku. Z tabulky je také zřetelné, že směrodatná odchylka průměrného věku matky je všech skupinách téměř stabilní, ve skupinách otců je jednak vyšší než u matek a zároveň se zvyšuje s klesajícím věkem dítěte. To znamená, že věkové rozpětí otců při narození prvního dítěte je vyšší než u matek a v posledních letech mnohem vyšší než u dětí narozených před deseti a více lety.

Průměrný věk matek a otců při narození prvního dítěte (roky)

Mean age of mothers and fathers by birth of the first child (years)

Věk dítěte v době výzkumu (roky) Age of the child in 2001 (years)	Matky Mothers			Otcové Fathers		
	N	\bar{x}	S.D.	N	\bar{x}	S.D.
< 2	2 769	24,83	3,87	2 737	28,23	5,80
2,00 – 5,99	2 670	23,58	3,85	2 597	32,83	5,73
6,00 – 10,99	3 306	22,12	3,60	3 083	25,36	5,15
11,00 – 14,99	3 345	22,37	3,63	3 125	25,50	4,71
15,00 – 18,99	4 692	22,63	3,58	4 453	25,53	4,31

6.4. Tělesná výška rodičů

Jak již bylo řečeno v kapitole 2, průměrná tělesná výška dospělých se postupně zvyšuje, takže rodiče mladších dětí, které byly zahrnuty do výzkumu, jsou v průměru vyšší než rodiče starších dětí. Liší se však i průměrná tělesná výška rodičů podle jejich stupně vzdělání, jak je patrné z tabulky 6.4. – 1.

Průměrná tělesná výška matek a otců v roce 2001 podle stupně vzdělání (cm)

Mean height of mothers and fathers in 2001 by education level (cm)

Stupeň vzdělání Education level	Matky Mothers			Otcové Fathers		
	N	\bar{x}	S.D.	N	\bar{x}	S.D.
Základní Elementary	2 833	164,2	6,7	1 777	175,4	7,7
Vyučen(a) Apprenticeship	14 567	166,1	6,2	18 744	178,8	7,0
Středoškolské Secondary school	18 964	166,7	6,0	12 602	180,1	6,8
Vysokoškolské University graduate	6 128	167,1	6,0	7 675	180,7	6,7

6.5. BMI rodičů

Zastoupení otců a matek v kategoriích BMI podle stupně jejich vzdělání je uvedeno v grafech 6.5. – 1a, 6.5. – 1b. Ve všech kategoriích vzdělání otců převládá skupina s hodnotami BMI mezi 25 a 30, tj. nadměrná hmotnost. U otců se základním vzděláním je nejvyšší podíl otců s nízkými hodnotami BMI, ale také nejvyšší podíl obézních jedinců, tedy s BMI nad 30. S úrovní vzdělání se podíl obézních mírně snižuje a zvyšuje se podíl otců s nadměrnou hmotností. Rozdíly mezi jednotlivými skupinami otců jsou však minimální.

Ve všech skupinách vzdělání matek převažují, na rozdíl od otců, hodnoty BMI mezi 20 a 25, podíl matek s hodnotami BMI pod 20 je stabilní. S úrovní vzdělání se snižuje podíl matek s nadměrnou hmotností a obezitou.

Zastoupení v kategoriích BMI se mění rovněž s věkem. Podíl otců v kategoriích BMI vyšších než 25 přesahuje, mimo skupinu nejmladších (do 25 let), 50 %. V kategorii otců nad 45 let je to téměř 70 %. U matek je zastoupení v kategoriích nadměrná hmotnost a obezita zhruba poloviční než u otců, pouze v nejvyšší věkové kategorii dosahuje více než 43 % (Graf 6.5. – 2a, 6.5. – 2b).

6.6. Sportovní aktivita rodičů

Počet hodin sportovní aktivity týdně matek a otců vyšetřovaných dětí byl rozdělen do pěti kategorií. Zastoupení rodičů v jednotlivých kategoriích je uvedeno v tabulce 6.6. – 1. Pokud však rodiče uvádějí vyšší počet hodin sportovní aktivity než 14 hodin týdně, můžeme pochybovat o pravdivosti uvedeného údaje.

Tab. 6.6. – 1

Počet hodin tělesné aktivity týdně matek a otců
Hours of physical activity of mothers and fathers per week

Fyzická aktivita (hodin týdně) Physical activity (hours per week)	Matky Mothers		Otcové Fathers	
	N	%	N	%
Žádná fyzická aktivita No physical activity	4 757	17,1	4 121	16,7
0 – 3	11 386	41,1	7 235	29,3
4 – 7	7 215	26,0	7 127	28,9
8 – 14	3 011	10,8	4 244	17,2
15 ≤	1 386	5,0	1 959	7,9

Zastoupení rodičů v kategoriích BMI nevykazuje žádné rozdíly podle počtu hodin věnovaných fyzické aktivitě a proto zde výsledky nejsou uvedeny.

6.7. Národnost dítěte

V úvodu dotazníku byli rodiče tázáni na národnost dítěte. Českou národnost uvedlo 98,9 % rodičů, jinou národnost 1,1 % rodičů. Na tuto otázku odpovědělo všech 42 904 rodičů, kteří vyplnili dotazník.

6.8. Počet dětí v rodině

Součástí dotazníku rodičům bylo rovněž zjištění počtu dětí v rodině a pořadí narození dítěte. Podle těchto údajů více než 50 % vyšetřených dětí pochází z rodin se dvěma dětmi a 20 % dětí z rodin pouze s jedním dítětem. U dětí starších 6 let se tento poměr mění ještě výrazněji ve prospěch rodin se dvěma dětmi, jak je patrné z tabulky 6.8. – 1. Na tuto otázku však odpovědělo pouze 36 102, tj. 84,1 % z těch rodičů, kteří vyplnili dotazník.

Počet dětí v rodině
Number of children in the family

Počet dětí Number of children	Věk dětí 0 – 18,00 roků Age of children 0 – 18.99 years		Věk dětí 6,00 – 18,00 roků Age of children 6.00 – 18.00 years	
	N	%	N	%
1	7 355	20,4	2 871	11,9
2	20 623	57,1	15 026	62,3
3	6 094	16,9	4 720	19,6
4	1 389	3,8	1 050	4,4
5 ≤	641	1,8	444	1,8

Počet dětí v rodině je však významně závislý na vzdělání rodičů, jak je uvedeno v grafu 6.8. – 1. Se stupněm vzdělání klesá počet dětí v rodině, ve všech skupinách převažují rodiny se 2 dětmi, podíl rodin s jedním dítětem je ve všech skupinách rodičů stabilní. Do analýzy byly zahrnuty pouze údaje o rodinách dětí starších 6 let, kde je menší pravděpodobnost narození dalšího dítěte.

6.9. Pořadí narození dítěte

Na otázku o pořadí narození vyšetřovaného dítěte odpovědělo 34 341 rodičů, tj. 80,0 %. Podle odpovědí převládají v souboru prvorozené děti (49,4 %), viz tabulka 6.9. – 1.

Tab. 6.9. – 1

Pořadí narození dítěte
Birth order

Pořadí narození Birth order	N	%
1	16 974	49,4
2	13 313	38,8
3	3 201	9,3
4	606	1,8
5 ≤	247	0,7

6.10. Porodní hmotnost

Na tuto otázku odpovědělo 84,3 % tázaných rodičů. Průměrná porodní hmotnost je podle údajů udávaných rodiči u chlapců 3,440 kg (S.D. = 0,488), u dívek 3,275 kg (S.D. = 0,484). Protože můžeme předpokládat, že u starších dětí si rodiče údaj nepamatují zcela přesně, porovnali jsme průměr udávané porodní hmotnosti podle stáří vyšetřovaného dítěte, viz tabulka 6.10. – 1. Údaje se téměř neliší a jejich rozdíly jsou statisticky nevýznamné.

Průměrná porodní hmotnost zjištěná v roce 2001 podle věkových kategorií (kg)

Mean birth weight by age groups in 2001 (kg)

Věk (roky) Age (years)	Chlapci Boys			Dívky Girls		
	N	\bar{x}	S.D.	N	\bar{x}	S.D.
0 – 5,99	6 126	3,441	0,492	5 923	3,288	0,499
6 – 10,99	3 617	3,432	0,488	3 623	3,263	0,482
11 – 14,99	3 591	3,442	0,488	3 756	3,276	0,475
15 – 18,99	3 506	3,444	0,481	6 026	3,268	0,476
Celkem Total	16 840	3,440	0,488	19 328	3,275	0,484

V tabulce 6.10. – 2 je uvedena průměrná porodní hmotnost zjištěná v jednotlivých celostátních výzkumech od roku 1981. Údaje jsou pro každý rok výzkumu téměř shodné.

Průměrná porodní hmotnost zjištěná v roce 1981, 1991 a 2001 (kg)

Mean birth weight in 1981, 1991 and 2001 (kg)

Rok výzkumu Year of the survey	Chlapci Boys			Dívky Girls		
	N	\bar{x}	S.D.	N	\bar{x}	S.D.
1981	55 944	3,409	0,510	57 967	3,257	0,482
1991	40 933	3,406	0,517	42 188	3,258	0,489
2001	1 644	3,441	0,488	18 285	3,275	0,484

Zastoupení dětí v kategoriích porodní hmotnosti nízká, střední a vysoká je uveden v tabulce 6.10. – 3. Pro porovnání je uvedeno zastoupení v těchto kategoriích podle Zdravotnické ročenky ČR z roku 2001 (děti narozené v roce 2000).

**Zastoupení dětí v kategoriích porodní hmotnosti
(CAV 2001 a Zdravotnická ročenka 2001)**Proportion of children in birth weight categories
(the 2001 survey and Czech Health Statistics 2001)

Porodní hmotnost (g) Birth weight (g)	Chlapci Boys			Dívky Girls		
	CAV 2001* NAS 2001*		ZR 2001**	CAV 2001* NAS 2001*		ZR 2001**
	N	%	%	N	%	%
< 2 500	633	3,6	6,1	912	4,6	6,9
2 500 – 3 999	14 494	83,3	82,0	17 676	88,8	87,1
4 000 ≤	2 274	13,1	11,9	1 321	6,6	6,0

* Děti narozené v letech 1982 – 2001 / Children born in 1982 – 2001

** ZR 2001: Zdravotnická ročenka České republiky, 2001 / Czech Health Statistics 2001

Porodní hmotnost je jedním z tělesných parametrů dětí, který je zprostředkovaně ovlivněn vzděláním matky (návyky životního stylu, stravovací zvyklosti, kuřáctví atp.). V grafech 6.10. – 1a, 6.10. – 1b je uveden podíl chlapců a dívek v jednotlivých kategoriích porodní hmotnosti podle vzdělání matky. Z grafů je zřejmé, že se zvyšující se úrovní vzdělání matky klesá podíl dětí s nízkou porodní hmotností a zvyšuje se podíl dětí s vyšší porodní hmotností.

6.11. Porodní délka

Průměrná porodní délka vyšetřovaných dětí je uvedena v tabulce 6.11. – 1. Pro porovnání jsou v tabulce uvedeny i údaje o porodní délce, které byly zjištěny na základě výsledků CAV z let 1981 a 1991. Výsledky jsou téměř totožné.

Tab. 6.11. – 1

Průměrná porodní délka zjištěná v roce 1981, 1991 a 2001 (cm)

Mean birth length in 1981, 1991, 2001 (cm)

Rok výzkumu Year of the survey	Chlapci Boys			Dívky Girls		
	N	\bar{x}	S.D.	N	\bar{x}	S.D.
1981	28 509	50,7	1,9	28 308	50,0	1,8
1991	40 905	50,6	2,3	42 095	49,9	2,2
2001	15 979	50,7	1,9	18 091	49,9	2,1

6.12. Délka kojení

Dotazník rodičům byl podrobněji zaměřen na otázky týkající se kojení tak, aby bylo možno lépe specifikovat, zda šlo v prvním půlroce života o výlučné kojení nebo kojení s dokrmem (s přidavkem čaje nebo umělé výživy) a dále, jak dlouho bylo dítě kojeno s příkrmem (kojení a polévka, ovoce atd.). Na otázku o celkové délce kojení odpovědělo 36 039 matek, tj. 84,0 % tázaných, avšak na otázky týkající se případného dokrmování a následného příkrmování odpovědělo v prvním případě 29,5 % matek, ve druhém případě pouze 19,6 %. Z odpovědí však vyplynulo, že otázky o případném dokrmu a příkrmu dětí nebyly správně pochopeny a proto zde jejich zpracování neuvádíme.

Protože otázka týkající se délky kojení, bez další specifikace, byla součástí již několika celostátních antropologických výzkumů, máme k dispozici dlouhodobý přehled vývoje tohoto údaje, a to již od roku 1961. V grafu 6.12. – 1 je uveden podíl dětí v jednotlivých kategoriích délky kojení podle roku narození. Z grafu je jasný trend zvyšování podílu dlouhodobě kojených dětí od počátku devadesátých let minulého století, zatímco podíl nekojených dětí je relativně stabilní. Projevuje se zde vytrvalá práce všech vládních i nevládních organizací působících v této oblasti péče o děti.

V grafu 6.12. – 2 je uveden podíl dětí narozených v letech 1995 – 2001 podle kategorií délky kojení a podle vzdělání matky. Je zřejmé, že vzdělání matky hraje v tomto bodě významnou úlohu.

6.13. Doba dospívání

Střední věk dospívání je takový věk, kdy 50 % populace daného pohlaví je ještě před obdobím dospívání, dalších 50 % obdobím dospívání prochází nebo již prošlo. Rodiče chlapců zaškrtovali v dotazníku buď otázku „chlapec je před mutací hlasu“ nebo „chlapec mutuje, je po mutaci hlasu“. U dívek je kladena otázka „dívka ještě nemá měsíčky“ a „dívka již má měsíčky“. Výsledky jsou zpracovávány metodou logistické regrese.

Na danou otázku odpovědělo 9 645 rodičů chlapců od 6 do 19 let. Střední věk doby dospívání chlapců v roce 2001 byl 13,84 roku, interval spolehlivosti 13,48 – 14,40 roku.

U dívek odpovědělo na otázku 12 837 rodičů. Střední věk doby dospívání dívek je 13,01 roku, interval spolehlivosti 12,59 – 13,33 roku, viz graf 6.13. – 1. Křivky v grafu znázorňují pravděpodobnost (p), s jakou u chlapců, resp. u dívek, již probíhá mutace, resp. menarché.

V roce 1991 byl zjištěn střední věk dospívání u chlapců 14,5 roku (Lhotská a kol., 1995) a snížil se tedy o 0,66 roku. U dívek se tento věk za posledních 10 let nezměnil. Podle údajů z roku 1895 (Lhotská a kol., 1995) byl zjištěn střední věk nástupu menarché u dívek 15,6 roku.

6.14. Závažná onemocnění a úrazy

Na otázky týkající se závažných onemocnění dětí odpovídali rodiče pouze v případě, že se vážná nemoc u dítěte vyskytuje. Nelze tedy posoudit, kolik rodičů na otázku neodpovědělo záměrně a kolik proto, že dítě žádnou nemocí netrpí. V souboru označili rodiče u 6,5 % dětí vážnější onemocnění.

Na otázku, zda dítě utrpělo vážný úraz (ano, ne) odpovědělo celkem 29 302 rodičů, tedy 68,3 % dotázaných. Z tohoto počtu uvedlo 6,3 %, že dítě úraz utrpělo.

Použitá literatura:

Lhotská, L., Bláha, P., Vignerová, J., Roth, Z., Prokopec, M.: V. Celostátní antropologický výzkum dětí a mládeže 1991 (České země). Zpracování dotazníku pro rodiče. (The 5th Nation-wide Anthropological Survey 1991, Czech Republic. Questionnaire to parents.). Praha: Státní zdravotní ústav, 1995. 119 s.

Zdravotnická ročenka České republiky 2001. (Czech Health Statistics 2001). Praha: Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, 2002. 242 s.

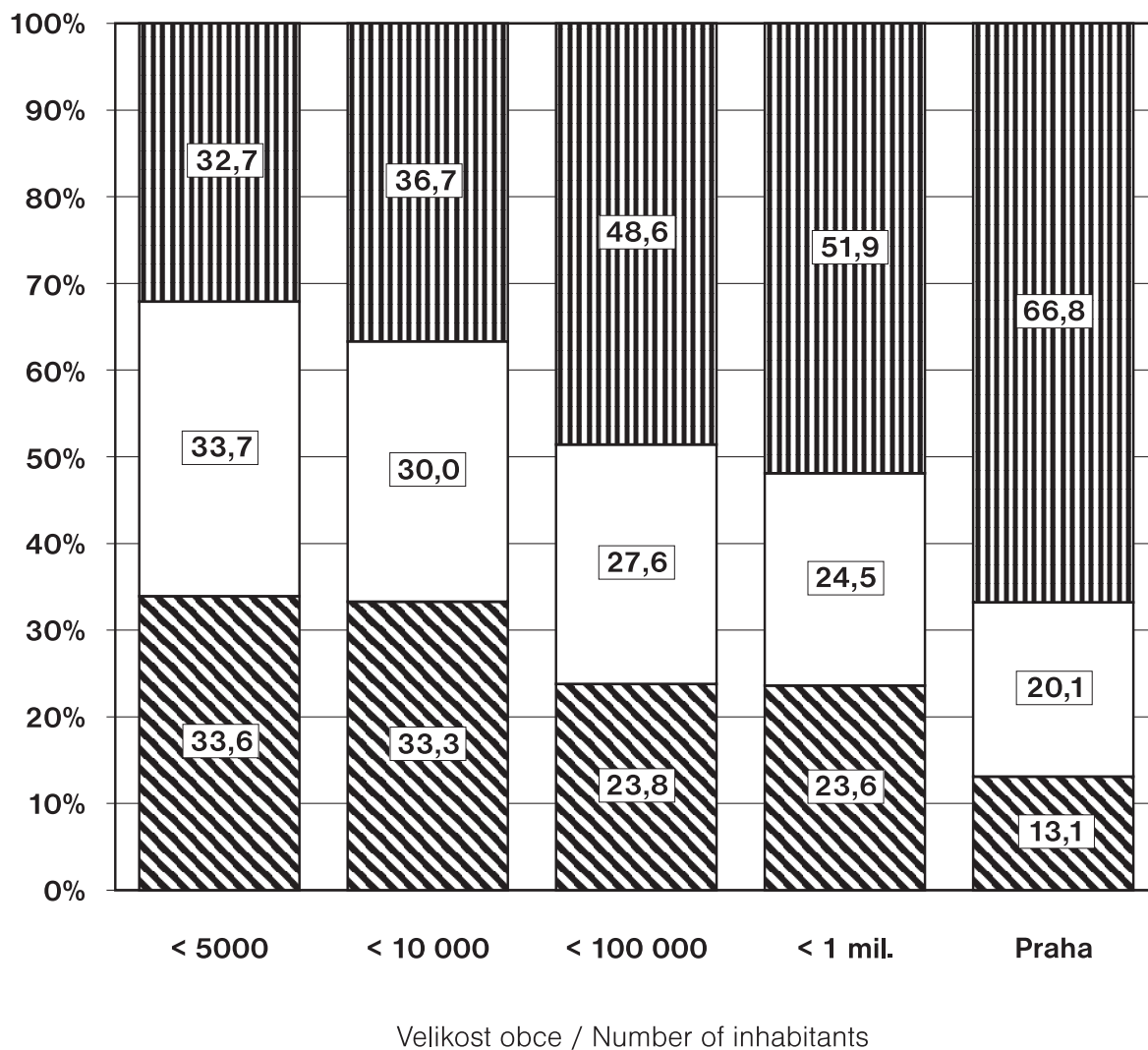
Seznam grafů:

Podíl rodičů podle úrovně vzdělání a velikosti obce	Graf 6.2. – 1
Zastoupení otců v kategoriích BMI podle vzdělání	Graf 6.5. – 1a
Zastoupení matek v kategoriích BMI podle vzdělání	Graf 6.5. – 1b
Zastoupení otců v kategoriích BMI podle věku	Graf 6.5. – 2a
Zastoupení matek v kategoriích BMI podle věku	Graf 6.5. – 2b
Počet dětí v rodině podle vzdělání rodičů	Graf 6.8. – 1
Kategorie porodní hmotnosti podle vzdělání matky (chlapci)	Graf 6.10. – 1a
Kategorie porodní hmotnosti podle vzdělání matky (dívky)	Graf 6.10. – 1b
Délka kojení podle roku narození dítěte (uvedena matkou)	Graf 6.12. – 1
Délka kojení dítěte podle vzdělání matky (děti narozené 1995 – 2000)	Graf 6.12. – 2
Pravděpodobnost nástupu menarché / mutace	Graf 6.13. – 1

List of figures:

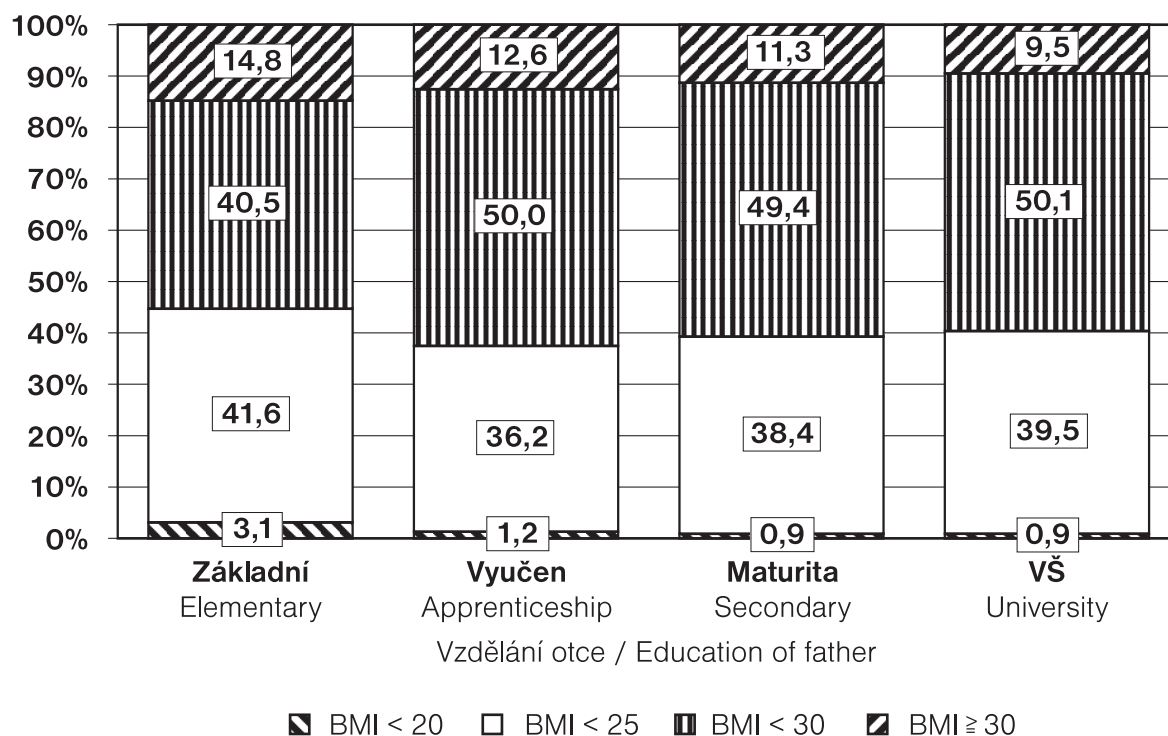
Percentage of parents by education and number of inhabitants	Fig. 6.2. – 1
Percentage of fathers in BMI categories by education	Fig. 6.5. – 1a
Percentage of mothers in BMI categories by education	Fig. 6.5. – 1b
Percentage of fathers in BMI categories by age categories	Fig. 6.5. – 2a
Percentage of mothers in BMI categories by age categories	Fig. 6.5. – 2b
Number of children in the family by parental education	Fig. 6.8. – 1
Birth weight categories by mother's education (boys)	Fig. 6.10. – 1a
Birth weight categories by mother's education (girls)	Fig. 6.10. – 1b
Breastfeeding duration by year of the birth of the child (reported by mothers)	Fig. 6.12. – 1
Breastfeeding duration by mother's education (children born in 1995 – 2000)	Fig. 6.12. – 2
Probability of menarché / voice breaking (NAS 2001)	Fig. 6.13. – 1

Podíl rodičů podle úrovně vzdělání a velikosti obce
 Percentage of parents by education and number of inhabitants
N = 41 389

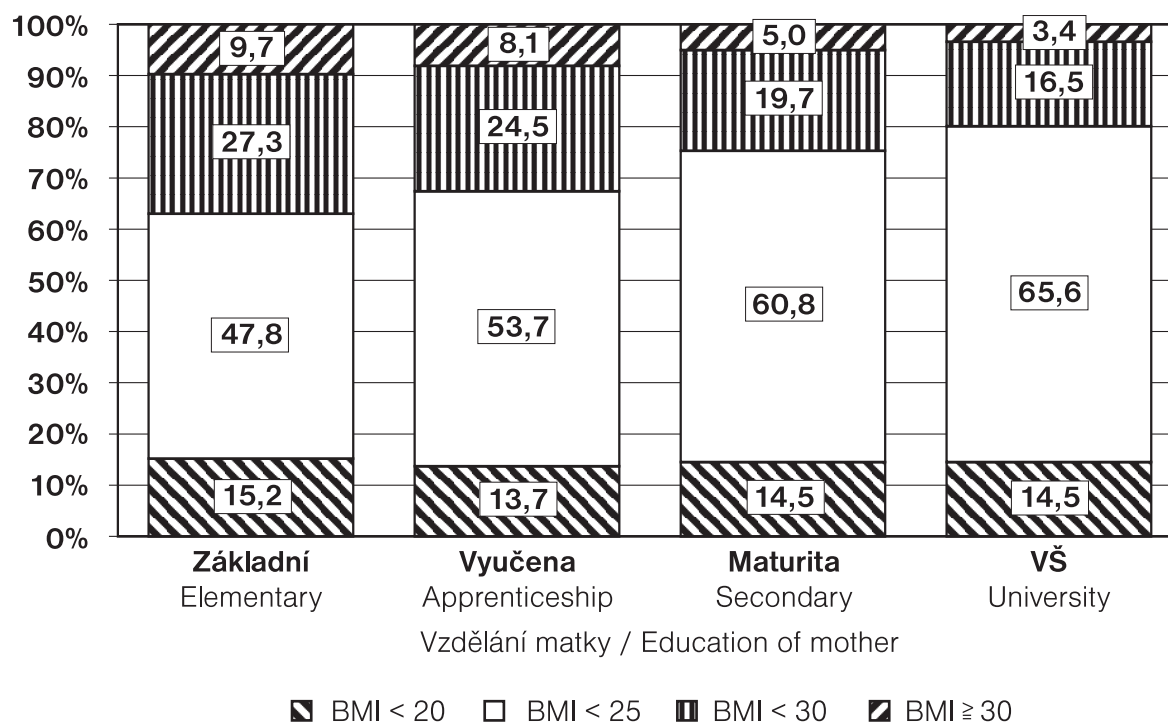

- ▨ Oba vyšší vzdělání
Both higher education
- Jeden nižší, druhý vyšší vzdělání
One lower, other higher education
- ▩ Oba nižší vzdělání
Both higher education

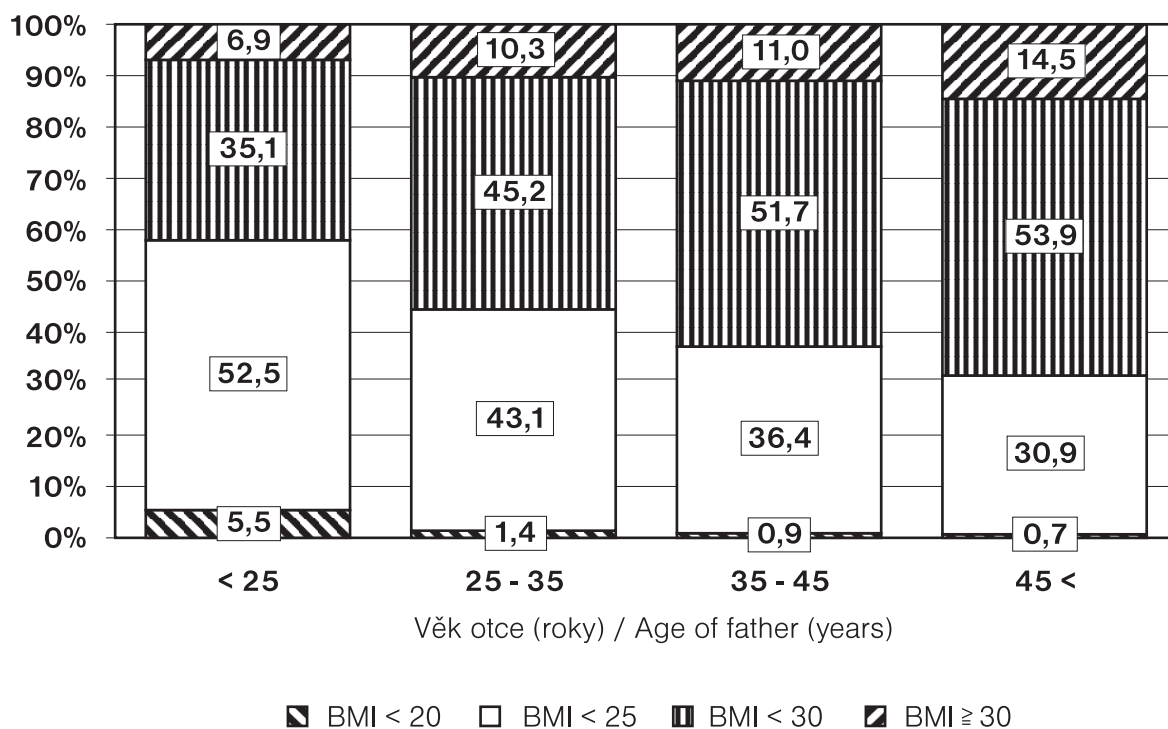
Zastoupení otců v kategoriích BMI podle vzdělání
 Percentage of fathers in BMI categories by education
 N = 40 062

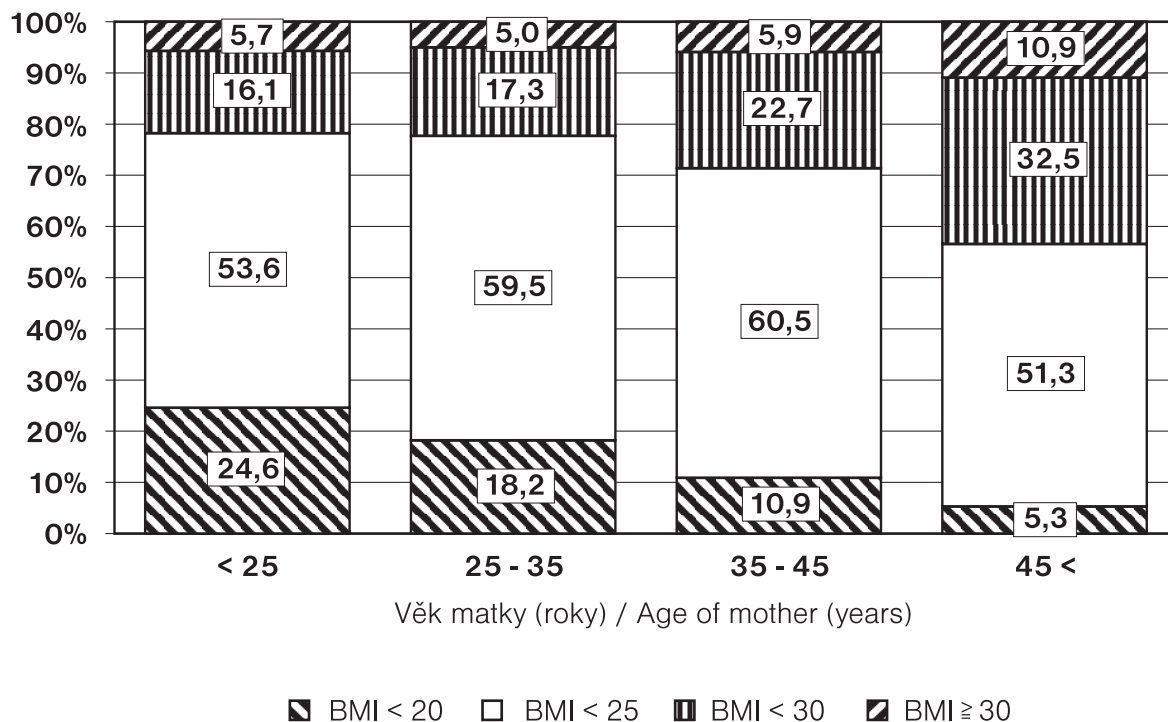
Zastoupení matek v kategoriích BMI podle vzdělání
 Percentage of mothers in BMI categories by education
 N = 41 741

Zastoupení otců v kategoriích BMI podle věku
 Percentage of fathers in BMI categories by age categories
 N = 25 752

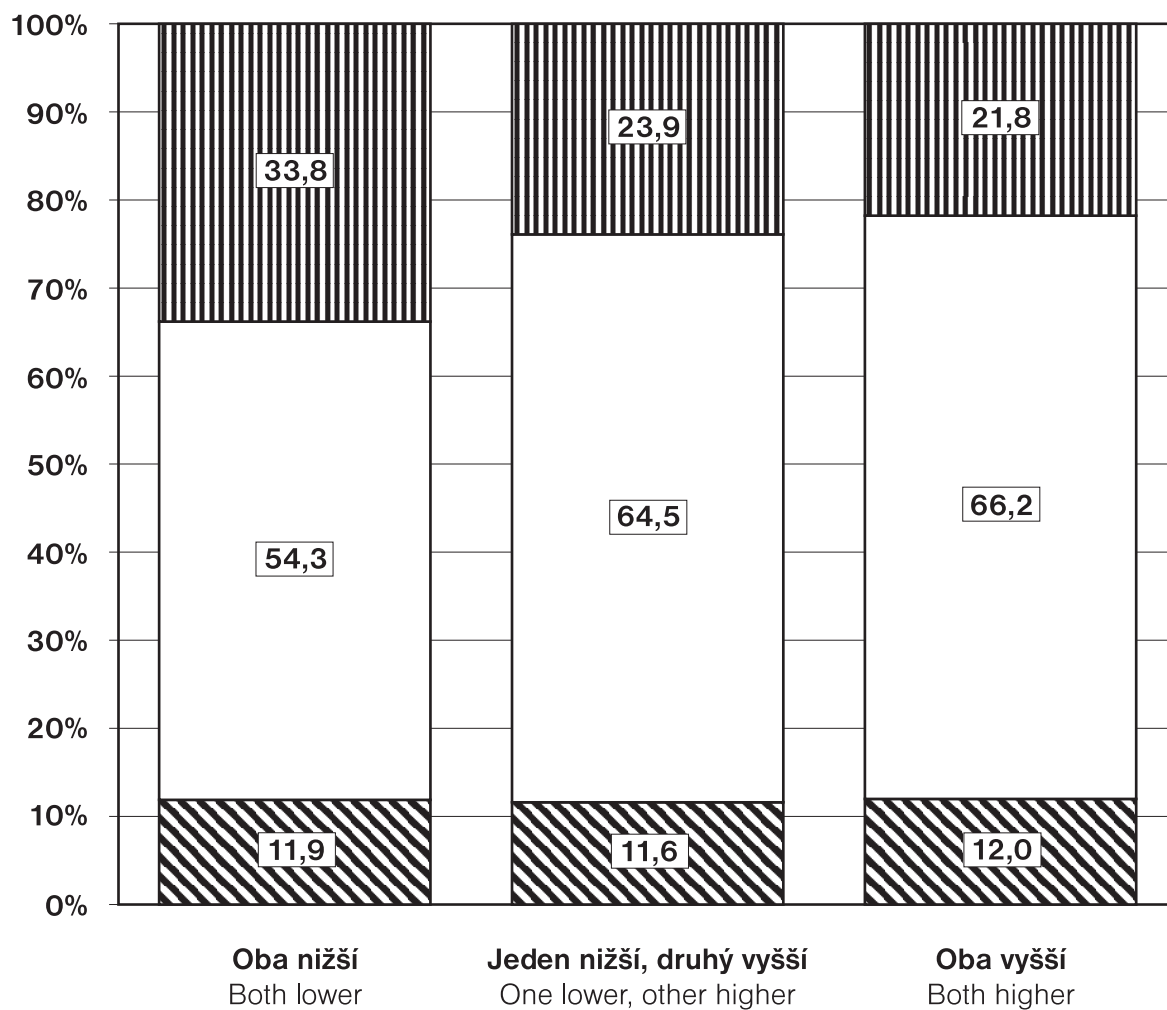
Zastoupení matek v kategoriích BMI podle věku
 Percentage of mothers in BMI categories by age categories
 N = 27 159

Počet dětí v rodině podle vzdělání rodičů (děti starší 6 let)

Number of children in the family by parental education
(children older than 6 years)

N = 23 941

Vzdělání rodičů / Parental education

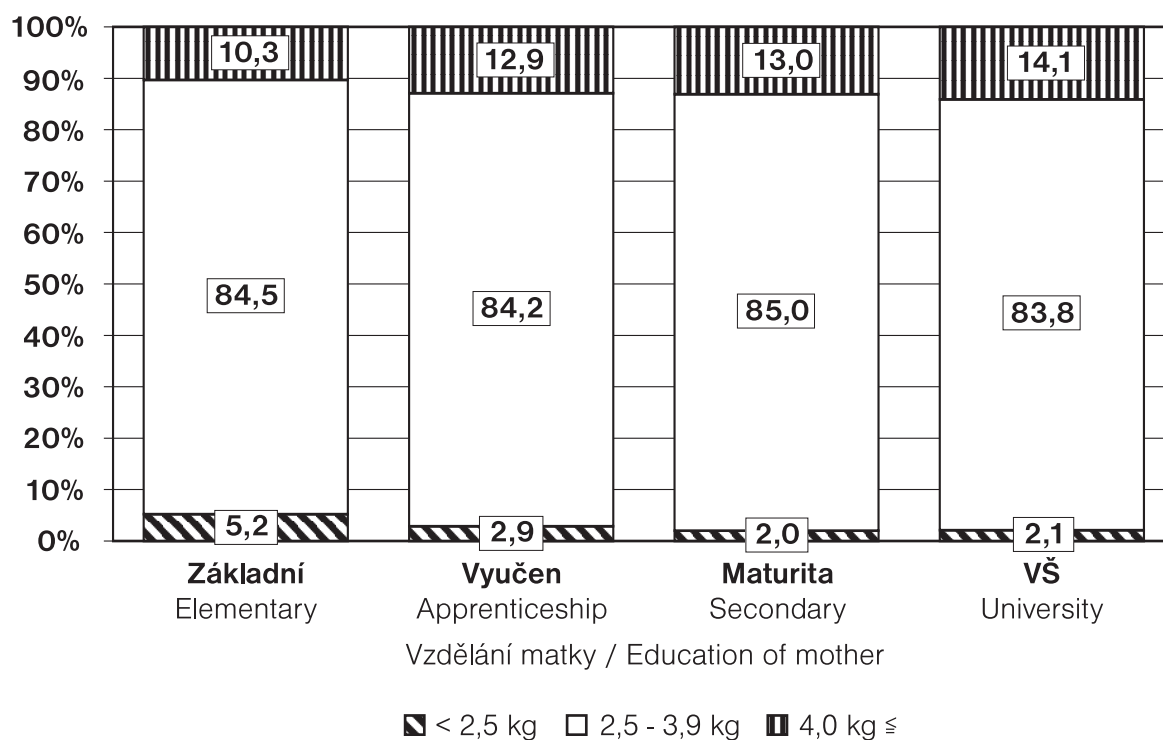
- ▣ 1 dítě
1 child
- 2 děti
2 children
- ▣ 3 děti ≤
3 children ≤

Kategorie porodní hmotnosti podle vzdělání matky

Birth weight categories by mother's education

Chlapci / Boys

N = 16 657

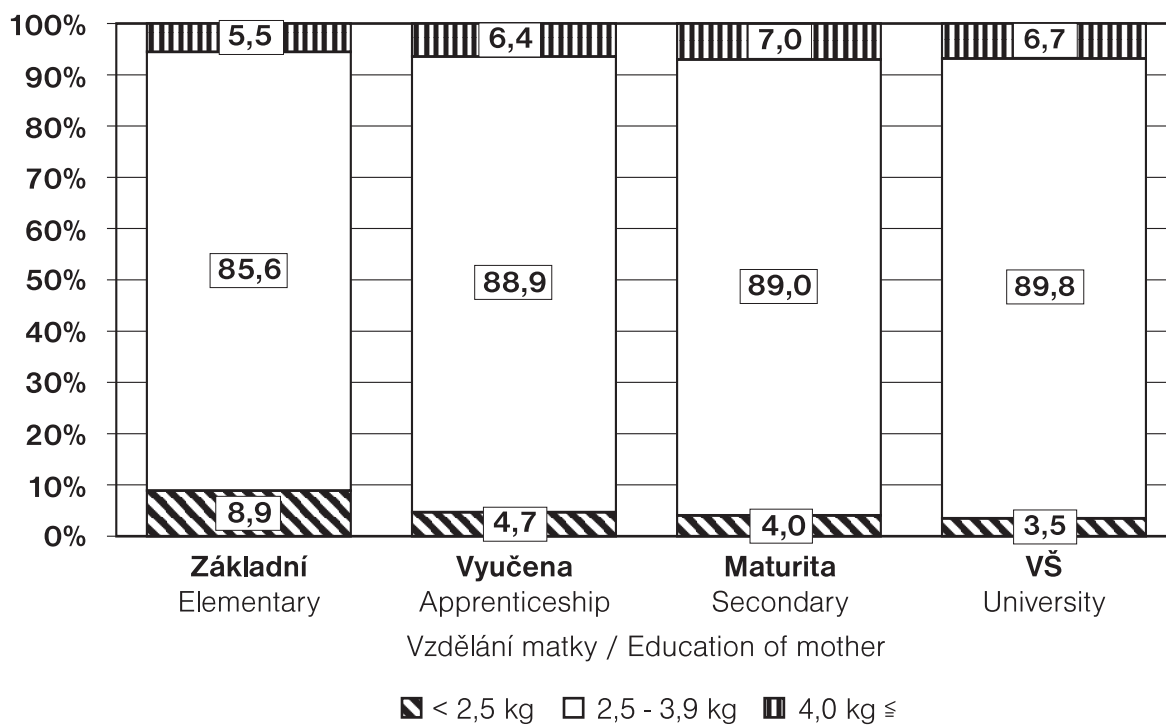

Kategorie porodní hmotnosti podle vzdělání matky

Birth weight categories by mother's education

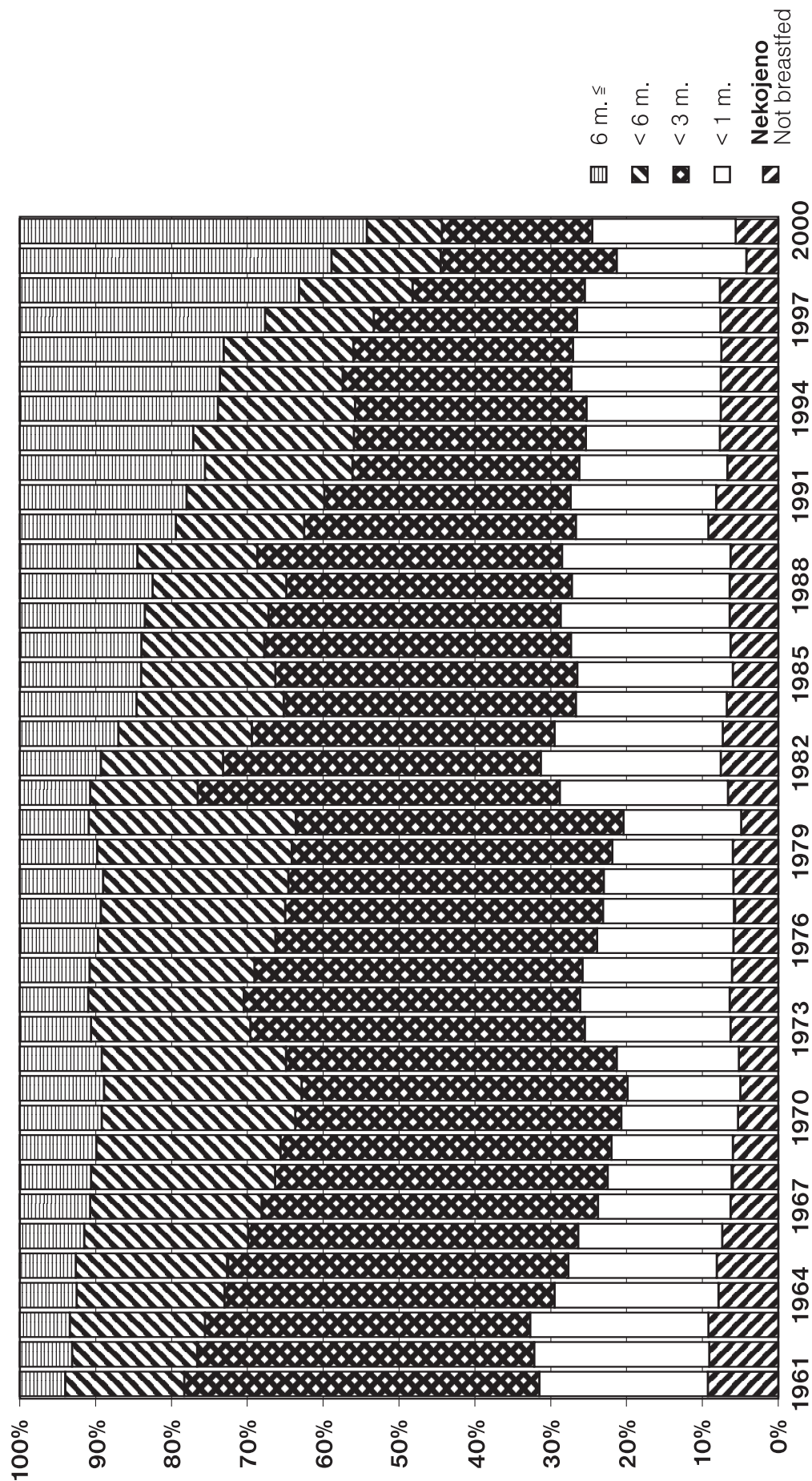
Dívky / Girls

N = 19 119

Délka kojení podle roku narození dítěte (uvedena matkou). Podle výsledků CAV 1981, 1991 a 2001

Breastfeeding duration by year of the birth of the child (reported by mothers). Data based on NAS 1981, 1991 a 2001

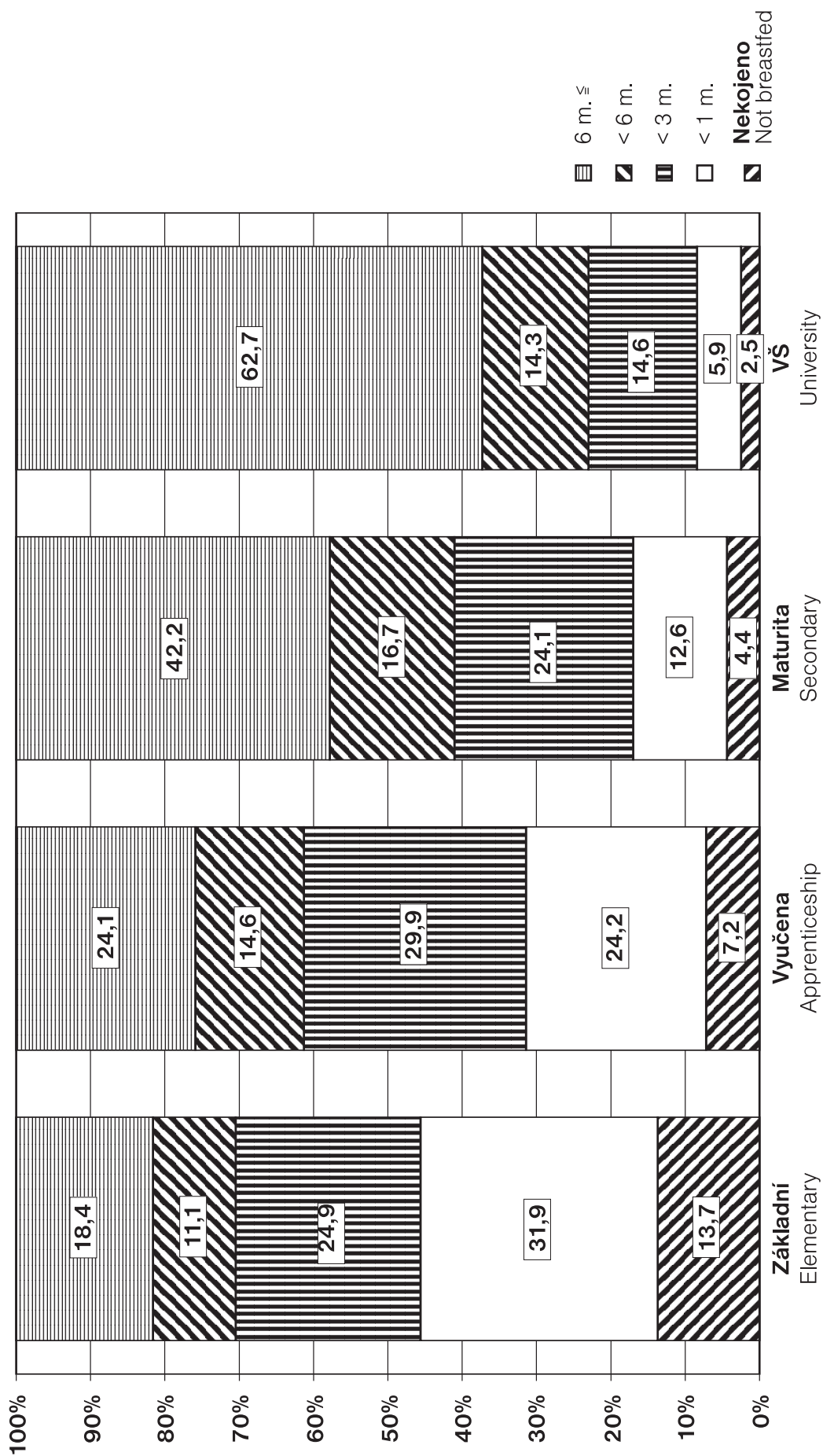

Rok narození dítěte / Year of the birth of the child

Délka kojení dítěte podle vzdělání matky (děti narozené 1995 - 2000)

Breastfeeding duration by mother's education (children born in 1995 - 2000)

N = 9 692

Pravděpodobnost nástupu menarché / mutace v daném věku (podle CAV 2001)
 Probability of menarche / voice breaking (NAS 2001)

